

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la redactiuni.

Anulu I.

Blasiu 15 Augustu 1888.

Nr. 22.

Partea besericésca.

Tatalu nostru

Unu ciclu de meditatiuni de Dr. Victoru Szmigelski.

V.

Fia voi'a ta precum in ceriu asia si pre pamentu.

Luc. 11, 2.

Saulu inea suffandu cu ingroziri si cu ucideri asupr'a invetiaceiloru Domnului, mergundu la arhieru la cerutu dela elu carti in Damascu la sinagoge, cá de ar' aflá pre unii, cari se fia dintru acésta cale, si pre barbati si pre muieri legati se-i aduca in Ierusalimu. Si mergundu a fostu, candu s'a apropiatu elu de Damascu, si de graba a stralucitu preste elu lumina din ceriu. Si cadiendu pre pamentu a auditu voce dicundu lui: Saule, Saule, ce me persecutezi? Si elu a disu: Cine esti, Dómnne? Éra Domnulu a disu: Eu sum Isusu, pre carele tu-lu persecutezi; cu greu este tie a te impotrivi boldului. Si tremurându si spariatu fiindu a disu: Domne, ce vrei se facu eu? Si Domnulu a disu catra elu: Scóla-te si intra in cetate, si se va spune tie, ce trebuie se faci tu. — Si s'a scolatu Saulu de pre pamentu, si deschidiendu-si ochii sei pre nimene nu vedeá, si ducundu-lu de mani l'au bagatu in Damascu. Si erá trei dile nevediuendu, nici a mancatu nici a beutu. Si erá unu invetiacelelu in Damascu a nume Anaía, si a disu catra elu Domnulu: — Scolandu-te mergi in uliti'a, ce se chiama drepta, si cauta in cas'a lui Jud'a pre Saulu a nume Tarsénulu, cá éta face rogatiune. Cà vasu alesu mie acest'a este, cá se pórté numele meu inaintea némuriloru si imperatiloru si a filoru lui Israilu. Cà eu voiú aretá lui, cate trebuie se patia elu pentru numele mieu. Si a mersu Ananía si a intratu in casa,

si punendu-si pre elu manile a disu: Saule frate, Domnulu Isusu, celu ce s'a aretatu tie pre calea, carea veniai, m'a tramisu, cá se vedi si se te implí de Spiritulu santu. Si indata a cadiutu dela ochii lui cá nesce soldu, si a vediutu indata, si scolandu-se s'a botezatu. (Fap. 9, 1).

Mantuatoriuulu ne invétia dicundu: „Nu totu celu ce dice mie: Domne, Domne! va intrá in imperati'a lui Domnedieu, ci celu ce face voi'a Tatalui meu, carele este in ceriu“ (Mt. 7, 21). — Si noi cu totii 'i respundemu, cá voimu se implinimu vointi'a acést'a preasanta. Da, cu totii vomu se o implinimu. Dar' cate propusuri frumoase nu-si face omulu!?

Verba movent, exempla trahunt. Se cercamu si noi dupa unu esemplu, cá dintr'ensulu se invetiamu, cum trebuie se se implinésca voi'a lui Domnedieu, si cum se castiga implinirea ei, mantuirea.

Ochii miei cerca dupa unu esemplu, si in catráu se voru indreptá, déca nu éra la acel'a, care a potutu dice despre sine: „Esemplu v'am datu voue, cá precum am facutu eu voue, si voi se faceti.“ (Jo. 13, 15).

Asia e, dulcele mieu Isusu, Tu ne-ai datu noue unu esemplu atatu de stralucitu, atatu de maretu, atatu de mare, si chiaru in afacerile cele mai insemnate si mai grele ale vietiei. Si noi rogandu-ne Tatalui' curescu si dicundu „Fia voi'a ta precum in ceriu asia si pre pamentu“, de ce altu esemplu ne vomu aduce a minte, de catu de rogarea ta doiósa: „Parintele mieu, de este cu potintia, tréca dela mine paharulu acest'a, inse nu precum voiu eu, ci precum tu“ (Mt. 26, 39).

O ce tipu santu si miscatoriu se infacisieza acum

in aintea ochiloru miei sufletesci! E Mantuitoriulu in or'a ace'a de strimtoare si de amaratiune de pre muutele masliniloru. E acea nopte ingrozitoria a tradarei dupa cin'a iubirei, acea nopte mai inainte de patime, — dar' ce dicu mai inainte de patime, — e nóptea patimei. Dora or'a acést'a de strimtoare sufletésca, de intristare pana la morte de securu nu a fostu partea cea mai neinsemnata a paharului de doreri, pre care aveá Mantuitoriulu se-lu desierteze pana in fundu. Aduceti-ve a minte, iubitoru, ce insemnéza a suferi nu dorere trupésca, ci sufletésca. Suflete, vorbesce-ne despre amaratiunea doreriloru, cari le-ai suferitu! Omule, spune-ne, cum te affi, candu fric'a de unu sifirsitu reu alu faptei tale trece cá recél'a gerului prin membrele tale; candu spaim'a galbena face, se inghiacie sangele in vinele tale; candu temerea de nefericirea, ce te amenintia pre tine si pre ai tei, 'ti cuprinde inim'a si se jóca cu ea cá cu unu vasu de lutu. Nu te ingrozesci mai tare decatu de ori ce dorere trupesca, candu rusinea publica se asiedia asemenea unei stance pre pieptulu teu? candu tipulu fericirei nimicite 'ti turbura mintea, si candu puterea nimicitoria a impregiurariloru 'si intinde man'a sa dupa speranti'a ta cea mai dulce, cá se o strivesca? Nu ai mai preferi ore atunci ori ce dorere trupesca? Sermana inima omenesca, cum te affi tu, candu vedi, cá iubirea ta curata o tradéza, o batjocuresce si o hulesce acel'a, pre care-lu iubesci?

Si acum privesce la Mantuitoriulu teu, la barbatulu acest'a alu doreriloru! Éta nu o parte, ci tota dorerea sufletésca 'lu coplesiesce! Aci ingenunchia elu noptea pre o stanca rece, singuru si parasitu, si pre sufletulu lui se asiedia o groza mai intunecosa cá intunereculu si groz'a noptii din giurulu lui. Elu trebuiá se véda acum turburél'a din paharulu, ce-lu asteptá. Elu se vede singuru si parasitu, parasitu nu numai de societatea omeniloru, ci si de compatimirea loru. Acei'a, pre cari 'i iubiá mai multu, invetiaceii, pre cari i-a fostu rogatu cu atat'a intimitate dicundu: „Priveghiati si ve rogati cu mine!“ acei'a nu se roga, nu priveghiéza, ci dormu. Elu se affa singuru si parasitu in or'a ace'a, in care „sufletulu lui erá instristatu pana la morte“.

Dulcele meu Isusu, ce e ore, ce intristéza sufletulu teu? Ce e, ce te face, se te cutremuri, pre tine, pre barbatulu celu plinu de putere si de taría? Pre barbatulu, care a trecut prin tota miseri'a vietiei? Pre barbatulu, care de alte ori erá asemenea unei stance, de carea se frangu valurile marei? Ce e, de ce se covoaia acum sufletulu teu cá fierulu fierbinte sub greutatea ciocanului? Ce e, ce sfarima puterea ta, precum sfarima grandinea holdele?

O, sciu prea bine, Mantuitoriulu meu, sciu eu prea bine, cá acum tota miseri'a omenimei te-a cu-

prinsu. Da, pentru noi, pentru vin'a nostra s'a desbracatu Mantuitoriulu acum de tota puterea sa domnediesca, pentru cá se fia acum de totului totu unu omu, pentru cá se simtiesca pre deplinu, ce semtiesce unu omu miseru si parasitu, pentru cá se guste tota dorerea, carea e in stare, se franga inim'a omului, si astufeliu se solvesca pretiulu de rescumperare pentru tota vin'a omului. Acum vede in aintea sa pocalulu plinu alu doreriloru, care va trebui se-lu desierteze picatura dupa picatura. Crestine, nu-ti uitá, cá si partea ta e acolo in pocalulu acel'a!

O iubitoru, ce multime de doreri pentru unu poporu nerecunoscutoriu, pentru noi, pentru noi peccatosi nerecunoscutori, cari scimu, cu ce pretiu ne-a rescumperatu Isusu, si totusi peccatuimu! Da, cu totu dreptulu eschiama Mantuitoriulu: „Poporulu meu, ce ti-am facutu tie?“ Ce dorere trebuiá se simtiesca Mantuitoriulu, candu pre dinaintea ochiloru lui sufletesci trecura peccatosii impetrati si crestinii cei fara de fric'a lui Domnedieu, toti inimiciii lui, ceta dupa ceta, omu dupa omu. O, catu de grozavu e numai a cugétá, cá póte si noi séu totusi multi dintre noi inca se affau in cetele acelea? — acést'a e, iubitoru, de ce se intristá sufletulu lui Christosu pana la morte. Si cu privirea acést'a dorerosa in venitoriulu mai departatu se mestecá inca si privirea la dorerile si torturele dilei armatorie, pentru cá Jud'a primise deja pretiulu tradarei sale, si argatii archiereiloru erau deja pre cale catra muntele masliniloru. Astufeliu vede Mantuitoriulu cu privirea sufletului paharulu doreriloru, ce-lu asteptá, si cá de o beutura otravita, amara si gretiosa se ingrozesc de ele, cá de o beutura, in contr'a carei'a se rescola firea omenesca, si totusi trebuie se o bée. „Parinte“, eschiama elu, „de vei, se tréca paharulu acest'a dela mine“. Si inca o data si a trei'a óra se roga. — Dar' rogatiunea lui remane neimpliuita. Éta Mantuitoriulu cade cá nimicitu cu faci'a la pamentu, budiele lui palide tremura, fruntea i-se uda de sudorile reci ale mortii, si groz'a mortii impinge cu putere infricosiata sangele spre capu. si sangele se mesteca cu sudorile si curge in picaturi reci la pamentu. — Dar' éta Mantuitoriulu invinge cu putere gigantica debilitatea firei omenesci si respinge groz'a mortii! Éta elu 'si ridica capulu si se roga: „Parinte, nu voi'a mea, ci a ta se fia!“

(Va urmá).

Viéti'a si Invetiatur'a lui Isusu Christosu
dupa E. Augustino da Montefeltro.

(Continuare din Nr. 21).

Dara cá se potemu cuprinde grandeti'a si santi'a animei Mantuitoriului, trebuie se-lu consideramu in momentulu patimei sale.

Lumea si de alta data a vediutu virtute apesata de nedreptate, dara nici odata nu a vediutu o atare carea s'ar' poté asemená cu demnitatea de omu si de Domnedieu a lui Isusu Christosu dovedita inaintea judecatoriloru sei . . . Éta: Christosu facia de evidenti'a calumniarei, observa o atitudine tacuta, nu vorbesce de catu candu e de a se dice cev'a adeveru. Candu lu- palmuescu, se indestulesce numai a intrebá cà óre a vorbitu cev'a reu. Trasu din judecata in judecata totu-de-a-un'a se afla nevinovatu, si ceea ce e mai multu ómenii cei dela potere voiescu a lu eliberá.

Éta-lu datu pre Christosu in manile restignitoriloru, lu- conducu pre Golgot'a, peciórele si manile Lui se intarescu pre cruce. Mai are putinu cuventu, si acel'a lu- folosesce se dica cà i sete, mai are o privire de mórte, si aceea o întórce spre mangaiarea mamei sale. Urechile Lui audu blasphemiele, poporul care atátu de tare l'a iubit cere mórtea Lui. Elu care a fostu plinu de compatimire facia de altii, nu afla compatimire, si móre cerendu iertare pentru cei ce lu- restignisera, pentru cei ce lu- insultara in agoni'a sa.

Spre a traí si a morí astu-feliu, e destulu a fi numai omu? Nu e in ace'a viétia cev'a ce pestrece forti'a firei nóstre? nu e cev'a necuprinsu, in faci'a caruia ori trebue inchisi ochii spre a nu vedé, ori a cadé in genunchi si a adorá.

Éta idealulu, ce se aréta in tóta frumseti'a sa, si care de 18 vécuri desfida ipocrisi'a si odiulu, serbandu typulu celu frumosu alu ordinei, alu dreptatei si sanctitatei.

Astu-feliu a fostu influinti'a lui Isusu Christosu, in catu omenimea privindu pre Christosu a scuturatu lantiurile, cari o a tienutu legata la crudelitate si la infamia.

Si acestu progresu moralu nu se opresce prin seclulu alu 19-lea, ci se continua in mediloculu a ori ce civilisatiune, sub tóte climele, si nu are influintia numai asupr'a celoru mici, ci si asupr'a celoru puternici, — nu numai asupr'a celoru avuti, ci si a celoru seraci: nu numai asupr'a celoru intiepleti, fara si asupr'a celoru neintiepleti.

Dupa-ce acum cunóscemu viéti'a lui Isusu Christosu, se vedemu si *Invetiatur'a Lui*.

Ce este invetiatur'a lui Isusu Christosu nu eu ci beseric'a o esplica neincetatu. Cine nu scie câte carti nu s'au scrisu despre interesele cele mari ale omenimei, mai inainte de venirea lui Christosu? câte scoli nu s'au ridicatu spre a aflá si cuprinde intiepletiunea? câte priveghari nu s'au consacratu spre a studiá pre omu si detorintiele lui facia de Domnedieu? Si pre lángea tóte aceste câta incertitudine, câta contradicere, câtu intunerecu. Nópteá erá asia

obscura, încátu si cei mai mari genii desperara de a poté aflá lumin'a.

E bine dara cum e dupa-ce s'a nascutu Christosu?

Elu se nasce intr'unu poporu despretiuitu indiferentu pentru filosofía si artile frumóse.

Elu e educatu in Nazaretu cetate desconsiderata pentru nesciinti'a locuitoriloru, — de scóla are o officina, de invetiatoriu unu operariu. Isusu Christosu nu a avutu coatingere cu scienti'a. Elu traiesce din munc'a si din sudórea feciei sale. Apoi ajunsu la vêrst'a de 30 ani, iese din obscuritate, din tacerea ace'a spre a intemeiá o imperatia, la care ómenii inainte de Elu nice cà au cugetatu o imperatia a luminei, a intielegerei si a iubirei.

Si óre unde va ridicá catedr'a sa? Aten'a, Rom'a aveá Liceulu si Academi'a sa. Isusu si- pune catedr'a s'a lángea drumuri, si lángea riuri, si de asupr'a dealuriloru.

Câti suntu invetiaceii Lui? Filosofi aveau aderintii loru proprii, Christosu chiama pre toti la sine.

Si óre care e metodulu observatu in invetiatur'a Lui? Se radiama dóra pre sciintia? Cérca dóra manier'a ironica a lui Socrate? ori originalitatea stilului si teoriei lui Platone? Intrebuintiéza dóra o retorica intiepleta ori incántari poetice? Nu, nu acest'a e metodulu folositu de Christosu. Elu se acomodéza credintiei poporului, discuta pucinu, se indestulesce cu afirmare, dara acést'a afirmare e a unuia care scie ce afirmá. Afirmatiunile Lui se radiema pre ratiuni simple dara peremtórie. De esemplu asia:

Omulu acest'a — dice — erá orbu din nascere, voi l'ati vediutu, càci totu-de-a-una a traitu intre voi, si éta acum vede; pentru-cà eu voiescu. Acelu omu erá schiopu dela nascere, si pre acest'a lu- cunósceti, cà intre voi a fostu. Eu i- dicu ambla, si ambla, cà eu voiescu. Lazaru erá mortu de patru dile si putiá, voi l'ati vediutu, si acuma traiesce càci am disu unu cuvèntu. Dupa unele cá aceste afirmatiuni, poporul trebuiá se créda, pentru-cà vedeá ins'asi fapt'a. Éta acest'a e metodulu lui Isusu Christosu, si nu e acest'a atare, care conveneá unui Domnedieu-omu spre a imitá lucrarea Creatoriului?

Ce se mai dicu despre veritatea cuvintelor si a invetiaturei lui Isusu Christosu? Éta 19 vécuri suntu decându cuvintele, si invetiatur'a Lui e espusa la atátea esaminari, la asia rigoróse critice. Dela Iulianu pâna la Voltaire, pâna la Strauss nemica nu s'a intrelasatu numai cá sè se miciorédie respectulu invetiaturei crestine, nemicu nu a lipsitu, nice talentulu nice chiaru armele, si numai un'a a lipsitu inimiciloru, si anume: Invingerea.

Câte odata sciinti'a cea falsa imbetata de descoperirile sale si superba de efectele sale intóná óresi-

careva imnu de necredintia, acést'a inse erá sufocata prin strigatul credintiosiloru, sistem'a ace'a se risipise, cum se risipesce intunereculu inaintea luminei. Critic'a invinsa in poteri dara nu in sperantia a regresu pucinu in lucrurile sale, totusi nemica nu a lasatu nententatu: ipotese, subtilitati, si obiectiuni. Tóte s'au ridicatu asupr'a invetiaturei lui Christosu, nimene inse nu s'a aflatu care cu aparintia temeinică ar' fi potutu gasi cá invetiatur'a lui Christosu e retacita, ori cá stá din contradiceri.

Invetiatur'a lui Christosu inse nu numai cá e *drépta*, ea e totu-odata si *completa si corespunde tuturor recerintieloru omenimei*, — Ea este si vá remané totu-de-a-una cuvântulu ultimú a tuturor cestiuiloru ce suntu agitate ori se voru agitá pre terenulu moralei si alu religiunei.

Cine a vorbitu mai bine si mai chiaru despre Domnedieu, decátu Isusu Christosu? Cine vre-odata a facutu cá se fia cunoscuta esenti'a cea nefinita domnedieésca, cá si Christosu? Elu tóte acestea cu o naturalitate deosebita le-a desvoltatu, incátu acést'a ar fi destulu spre a probá Domnedieirea Lui. Unu singuru cuvântu alu lui Isusu Christosu e destulu spre a periclitá civilisatiunea antica si a face cá se intre in locu-i religiunea crestina.

Spre esemplu: sub imperiulu cuvântulu iubirei vestitu si portatu de Christosu tóte se schimba. Poterea ce nu erá decátu supremati'a fortiei brutale, devine reprezentantele prevedintiei divine; obedienti'a, in locu de unu débitu servilu, devine unu omagiu cátra Acel'a care e principiulu a tóta ordine, — avuti'a se cuprinde cá un'a ce are misiunea deosebita pre paméntu, — seraci'a nu e fára sperantia. Ar' trebúi cá dreptulu anticu sè se asemenedie cu dreptulu celu nou spre a se poté cuprinde tóte serviciile ce s'au facutu societatei prin invetiatur'a lui Christosu.

Viéti'a acést'a nu ar' poté fi segura, de nu amu avé de o parte sperantia cá din colu de morméntu vomu merge la ceriu care ni e promisú decumva remanemu credintiosi, éra de alta parte temere cá voru se ascepte pedepse pre toti cei ce moru in rele. E bine! este idea mai frumósa, mai eclatanta, mai rationala decatu ide'a crestina despre lumea venitória.

E dreptu cá ast'a invetiatura are misteriele sale, acestea misterie chiaru pentru ace'a le are, cá e diviua. Ori póte vre-o invetiatura se vorbéscă despre Domnedieu, fára se fia misteriósă. In castele sacerdotale, acele mituri, acele alegorie eráu cunoscute numai preotiloru; precându misteriele invetiaturei lui Christosu suntu misterie si pentru preotii besericei lui Christosu, deórece acele misterie suntu de origine cerésca.

Unu rationalistu germanu vestitu a disu: „Crestinismulu si din punctulu filosofiei e mai multu decatu

unu conceptu, o ideia, ori o propunere (concezione= Vorstellung, Empfängniss) acela e o fapta, si centrulu acestei fapte e Isusu Christosu“. Éra eu diu, Isusu Christosu e o fapta ce nu se pote negá fara a negá istori'a. Nime nu póte negá acést'a fapta, ma neci pote altu cum esplicá de nu vá dice: Isusu Christosu e Domnedieu si omu.

Ce a disu scienti'a? Ea facia de Christosu nu a potutu remané indiferenta. Nu suntu in acést'a privintia de catu doue partide anume: s'au alu iubi s'au alu persecuá, alu adorá ori alu urgisi pre Christosu. Ce a facutu inse critic'a scientiei? In loculu primu scienti'a a risu de Christosu. Asia a facutu Voltaire in discursuri, in cuventari si in scrieri. Voltaire se seuitá cate odata de risu, si presentá o alta forma dicundu: „se nimicimu pre infamulu“ si de acést'a s'a servitu spre a insultá pre Domnedieu. Desi acea scientia falsa si vresmásiá lui Christosu nu s'a intorsu, a cuprinsu totusi cá Isusu Christosu nu e de risu, ci trebuie se se tracteze despre elu cu seriozitate, de-orace omenii, poporele, generatiunile fara ratiuni momentose nu se voru lasá de Christosu, nu voru parasí ace'a religiune intru carea suntu crescuti si nascuti.

Dreptu aceea ce a facutu scientia? A mutatu metodu. Anume: fára ceva cercetare a priori a negatu ori ce supranaturalu in istori'a lui Isusu Christosu si inca fara a bagá in séma auctoritatile si geniele cari au marturisitu invetiatur'a Mantnitoriului, fara a luá in cumpenire martorii, vergurele, cari din tote partile au vestitu adeverulu invetiaturei lui Christosu.

Scienti'a acést'a unilaterală a disu, ca in Isusu Christosu e concentratu totu ce e mai bunu in firea omenésca, cá Isusu Christosu e unu geniú sublimu. Dara déca stá asia, ce trebuie se urmeze din ace'a espresiune si recunoscere a scientiei lipsite de spiritulu crestinetatei?

Mai antaiu trebuie se urmeze cá déca Christosu e unu omu mai bunu si geniú sublimu, Elu nu e, nu pote se fia unu nebaru extravagantu si unu impostoru si déca nu e impostoru, ce insémna acést'a? decatu cá ace'a scientia trebuie se créda acelu ce disese. Dara ce a disu? Cá Elu e Domnedieu adeveratu. Acést'a e unu adeveru istoricu, cá Christosu a disu inaintea Apostoliloru, in faci'a poporulu si a judecatoriloru tieiei sale, si a moritu afirmandu totu ace'a.

Scienti'a pretindiendu a negá divinitatea lui Christosu, prin ace'a singura dá probele cele mai mari pentru ace'asi divinitate. Cine ar' imagina inse vre-odata, cá cu negarea Domnedieiei lui Isusu Christosu, ar' fi reusitu cu acést'a negare. Intieptiloru! urmati numai descoperirile vostre, — beseric'a le saluta, — cercati ceriulu si pamentulu, si voi insive

dati semne că beseric'a se nu se téma. Progresele vostre, déca numai nu sunt ipotese, voru deveni a admite divinitatea religiei crestine.

Si ce trebuie sè se conchida din tóte acestea? că cându se dice că Isusu Christosu e unu omu, si inca omu si geniu sublinu, trebuie sè se dica si mai multu si anume că Christosu este de odata si Domnedieu adeveratu, ori trebuie a afirmá ace'a blasfemia că Christosu e nebanu seau impostoru.

De se vá dice că e nebanu, atunci trebuie sè se dica si ace'a că unu nebanu póte se deschida mintea celor mai intiepti, că póte se stabilésca o imperatia a intieptiunei, că póte se devina domnitoriulu lunei intregi. Si apoi atunci nu numai Christosu ar trebui se fia nebanu, ci si Apostolii, Iudeii, paganii, popórele cele mai civilizate, artile, geniile, cu unu cuvèntu totu pamèntulu.

De se cutéza a se numi impostoru, atunci trebuie sè se intrebe, óre impostur'a póte vre-odata se inspire virtute. Nu unele cá acele nu se potu dice despre Christosu Mântuitoriulu, ci si invetiátulu celu mai profundu trebuie se dica cu S. Augustinu, că: „*Deca se afirma ca Christosu e Domnedieu, atunci eu credu si -lu adorediu cá pre atare.*”

Zabranu la 12/7 1888.

Ioanu Borosiu.

Din viéti'a pastorală

Indrumari practice de Titu Budu.

3. Bibliotec'a.

(Continuare din Nr. 14).

De candu s'a dispusu infiintiarea bibliotecelor districtuale — dar' si de mai inainte se aflau si in parochiile nostre romanesci biblioteci parte private, parte districtuale.

Cartile din acele biblioteci s'au coadunatu si se coaduna ca se le cetimu si nu ca se le roda moliile.

Trebuie se marturisimu cumcà deja incepe a ceti si clerulu romanu si cumcà sunt preoti cari dispunu de multe opuri bune, de si preste totu e inca multu de doritu.

Am auditu dicându-se de librari, cumcà cumperatorii cei mai buni sunt preotii, si am auditu dela caletori straini dicându, nu asi fi cugetatu că in satulu acestu retrasu se afli unu preotu cu atata cunoscintia, unu barbatu atatu de desceptu, si altele.

Dare-ar' bunulu Domnedieu ca acést'a se se póta dice despre noi in genere.

Deca ai biblioteca, deca ai carti, acele trebuie se le cunosci ca pre tene insuti, adeca trebuie se cunosci cuprinsulu loru, de unde urméza se nu procurézi opuri cari n'au ueci o valóre.

Deca ai biblioteca fá elenculu cartiloru si le tiene acele in ordine buna.

Inse dupace nu suntemu cu totii in stare a procurá opurile cari amu dori a le ceti, dreptu acea nu potemu indestulu recomandá infiintiarea bibliotecelor districtuale, pentru cari e forte folositoriu a procurá si diurnale bune mai alesu besericesci, adeca a infiintiá o societate de lectura districtuala.

Aceste societati de lectura producu celu mai mare folosu, pentruca:

1. Promovéza cultur'a crestinesca si morala, fiindu membrii ei asia dicundu siliti a ceti opurile cari sunt comune si se procuréza cu bani scumpi; — si astufeliu tempulu care altcum l'ar petrece fara ocupatiune seau cu ocupatiuni cari nu convinu statulu preotiescu, 'lu folosescu pentru ocapatiuni salutare. In locu se omóre tempulu cu povesti si petreceri fara de folosu, in locu se cetesca romanuri seau se se ocupe cu cause profane, din cari neci un'a nu convine cu vocatiunea statulu sublinu preotiescu; din opurile coadunate pentru folosulu comunu se voru desfatá cu tesanrele adeverate a intieptiunei, si in locu de noroiu voru scóte din isvóre limpede. Astufeliu ar' poté fi intre preoti bibliotecele districtuale si societatile de lectura: instrumentele introducerei vietii scientifice indemnatorie la spiritulu clericalu.

2. Bibliotecele districtuale promovéza unirea atatu de lipsa in principii, cunoscintie si convingeri. Acést'a o adeveresce esprinti'a de tote dilele. Barbati cari au frecuentatu acelasi institutu si au ascultat pre aceiasi profesori, priu acést'a devinu intr'o legatura spirituala; apoi scimu cumcà diurnalele unescu pre lectorii loru, si producu in densii aceleasi principii si idei. Ér' cumcà pentru pastorii sufletesci e forte de lipsa unirea in principiile fundamentale nu se póte negá.

3. Prin infiintiarea bibliotecelor comune se erutia bani multi, se promovéza intalnirea mai desa intre frati si se ajutoréza diurnalistic'a besericesca-nationala.

Modulu infiintiarei societatiloru de lectura e variu, precum adeca preotii locuescu in orasie seau pre sate.

In orasie, de es. in gremia e mai usioru a infiinti'a atari societati, e mai greu acést'a pentru preotii de pre sate. Trebuie dara a se acomoda dupa giurstarti. Clerulu districtualu se-si aléga bibliotecariu, care dupa ce a cetitu opulu procuratu se se ingrisesca a-lu cerculá in districtu, a procurá opuri noue, a prenumerá diurnale si a tiené tote in evidentiala, si presté totu a se tiené strinsu de indrumarile date de guvernulu diecesanu.

Inse in dilele de acum nu e destulu cá preotii se cetésca numai opuri de principiile loru, ci trebuie se-si cascige cunoscintia si despre lucrurile óstei centrarie, acést'a sta si despre diurnale.

Dar' e de condamnatu de o parte nepasarea clerului facia de opurile si diurnalele besericesci-romanesci, ér' de alta parte partinirea cea mare a diurnalisticéi straine.

Multe dintre cauzele noastre au cadintu pentru nepasarea nostra.

Se cetimu dara, — inse nu numai din o carte deorece „unius libri lectorem timeo“. Cetimu multu, mestecamu bunu si reu, din tote se lipescé ceva pre noi, din intregu nemica, si pentrucà nu potemu a ne cascigà o convingere tare, nu se teme neme de sciinti'a nostra.

Cu acést'a ocaziune atragemu atentiunea Ven. Cleru la opulu mai de frunte a bibliotecéi districtuale, adeca la istori'a parochiala, istori'a comuneloru.

Adeseori audimu caintie cumcà in cutare archivu parochiale nu se afla date despre parochia, se facemu ca urmatorii nostri se nu póta dice acést'a despre noi.

Istori'a parochiei se cuprinda:

Infintiarea parochiei si redicarea besericeí, istori'a comunei, intempiarile bune si rele preste cari a trecutu comun'a, incatu adeca s'ar' poté descrie din archivu parochialu, din diplome vechi, din matricule de pre inscriptiuni si din marturisirile celoru betraui.

Se se descria averile basericesci, scolare si parochiale, venitele si spesele besericeí si a scolei.

Zidirile cele none, candu, sub a cui conducere si ingrigire si cu ale cui spese s'au facutu.

Istori'a parochiloru, a docentiloru, cantoriloru si a fruntasiloru satului.

Se se insemne numerulu poporului, a barbatiloru, a femeiloru, a parchiloru casatorite si totu ce a privitu si privesce comun'a.

Si deca nu potemu merge mai departe, se incepemu lucrulu cu istori'a de pre cele 3—4 decenii de pre urma, si apoi se continuamu insemnarile noi si urmasii nostri, si vomu avé cu tempu istori'a comuneloru nostre dar' se nu ne intardiamu, ci se incepemu inca astadi.

Scriitoriului acestoru orduri a succesu a compune istori'a comunei Satu-Siugatagu mai bine de decenii, si am aflatu cumcà e infintiata la 1420, ér' beseric'a de acum e de 240 ani si are done clopote din veaculu trecutu si altele.

(Va urmá).

Sânt'a unire si desvoltarea nóstra nationala.

(Urmare si fine).

A sositu angerulu rescumperatoriu! Din umbr'a mortii ne-a desceptatu sant'a unire! Priviti in lumea larga si pre unde numai ve-ti dá de urmele regeneratóre ale santei uniri, intrebative punendu-ve manele pre pieptu, nu am inaintatu noi óre, incatu numai e posibilu, pre tóte terenurile culturéi? Scrutati si esaminati, cà in cate-va decenii numai, unirea pentru

romani, nu a fostu mai salutaria, cà in toti seculii esistintiei sale beseric'a cea ortodoxa? ¹⁾

Abia incepe intre români a se latí pre calea cea mai pacinica si onorifica catolicismulu, candu bunulu imperatu Leopoldu I la 19 Martisoru 1701 a edatu diplom'a celebra Leopoldina, in care suntu cuprinse drepturile si privilegiile besericeí de sub sceptrulu blandu alu casei glorióse de Habsburg.

E dreptu cà csecutarea ei o impedecau multi aprigi contrari ai româniloru. Pastorii sufletesci uniti inse urgéu fara pregetare ducerea in deplinire a acestui patentu, de si in esiliu metropolitulu de scump'a memoria Clain, in urm'a acestor'a, a trebuitu se-si mance cu lacrimi panea amara. Lucruri triste su- aceste prigoniri, cari se repetiescu inca si in sechulu nostru modernu in multe variatiuni, dorere, nunumai dela „ortodoxi“ ci si dela catolicii apuseni! ²⁾ Avemu inse atleti destoinici, cari voru scí in totude-a-un'a combate si oprí atacurile lor!

Cu inceputulu unirii numai decatu se deschisera la Blasiu isvórele sciintiei, la cari alergau români din tóte partile asi stemperá setea seculara. Publicistulu nostru celu mai renumitu Georgiu Baritiu, inca in 1838 astu-feliu scrie: *liceulu si seminarulu din Blasiu cu 18 profesori alesi, mai vertosu de unu jumetate de veacu in cóce a datu si dà pîna astadi barbati vrednici in tóte partile si la tóta Româniemeu* ³⁾. De aci dela acestu foculariu s'a latitu in totu mai mari dimensiuni cultur'a si desvoltarea nóstra nationala. S'au tramisu apoi teneri pre la institutetele cele mai renumite din tíera, si o parte din ei si-pascéu sufletulu chiar' departe in Rom'a la column'a lui Traianu. Acesti'a revenindu cu tempulu s'au facutu adeveratii apostoli ai santei uniri si ai causelorú nostre nationale. Prin zelulu si iubirea lorú sincera a reinviatu sant'a nóstra beserica *cu institutiunile ei purcese tóte din si inspirate de geniulu eticeí crestine, a carei basa, sufletu si anima este iubirea si increderea, pentrucà insusi scopulu besericeí este iubirea* ⁴⁾.

O axioma latina dice: „*Contraria juxta se posita magis elucescunt*“. In tenórea acesteí diceri, facia de obiectiunile fratiloru nostri vitregi si români, lasa se ne vorbésca chiar' cei mai renumiti barbati ortodoxi, se vedemu *heu quantum distat alter ab illo*,

¹⁾ Se nu trecemu cu vederea acestu epitetu. Beseric'a nóstra se numescé *catolica*, ér' celci gr.-orientale i place a se mandri cu cuventulu „*ortodoxu*“. In simbolulu credintéi se dice credu intru *un'a santa, sabornica* (si nu „ortodoxa“) beserica. Cuventulu slavonescu *sabornicu* e sinonimu cu cuventulu grecescu *catolicu*. Ortodoxi suntu intre jidovi, calviini si alte secte. Gr.-orientalii nostri români pre ce basa folosescu acestu cuventu absurdu, nu potu se me pricepu.

²⁾ Cetescé articlii din jurnalulu »Religio«,: »Adjuk visza a régi itegységet a magyar hazának. Rusticustól«. 1885. Numerii 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25. Ér' referitoriu la acesti'a apologi'a lui Dr. Augustinu Lauranu: »A szent Unio«. Nagy-Várad. 1885.

³⁾ »Foi'a besericesca si scolastica«. 1888 pag. 201.

⁴⁾ Dr. Alesandru V. Gram'a. Foi'a besericesca. 1883 pag. 15.

va se dica, ce diferinția mare e între sant'a unire și între ortodoxi'a întiepenită într-unu fanatismu confesionalu, că se le potemu aruncá reprobarea: „ex ore tuo te iudico“.

„Mórtea inarboréza drapelulu ei și geniulu pustiirei se gátesce a mai sterge o natiune din cartea vietiei, — dice Misailu despre tempulu candu nu esistá s. unire, — apoi continua, — pre candu la noi nu mai esistu decatu vre o dóue-trei buchernitie grecesci, din colo de munti in floréu scólele adeveratu române din Blasiu. Prin unire se deschide un'a nóua era pentru cultur'a Româniloru. Pareá cã geniulu vechiei Rome se scóla din mormentulu seu seculariu, spre a mai insuflá odata coloniile lui Traianu¹⁾).

Obedenariu parintelui iesuitu Nilles astu-feliu scrie: „uniunea romaniloru a fostu o misicare fórte frumósa . . . Fãra unirea acést'a noi n'am avé neci pre Sincai, neci pre P. Maioru, neci pleiad'a ace'a de barbati devotati, de apostoli ai Romanismului“. Apoi si-incheia epistol'a cu cuvintele: „Turcésca-se unu românú déca-i place, inse totu se cunósca marele rolu ce a judecatu Unirea la renascerea nationalitãtei romane“²⁾).

Bengescu in jurnalulu „Convorbiri literarie“ marturisesce, cã: „meritul de a fi formatu pre acesti apostoli ai romanismului, nu trebue . . . se revina numai scóleloru din Blasiu. Cauta se recunóscentu, cã cea-ce a contribuitu mai cu séma a desvoltá intrensiã iubirea litereloru, a fostu siederea loru prelungita in capitalele Europei civilisate, unde acesti barbati, cari mai toti erau preoti uniti fusesera tramisi pentru a se perfectoná in studiulu teologiei si alu sciintieloru³⁾).

Poetulu Cesare Boliaacu in od'a sa cãtra Români'a intona:

Frumósa-ti e natur'a, o bela Româniã,
Avuta si intinsa e vesel'a-ti campia,
De Dunarea udãta, umbrita de Carpati!
De ti-ar' fi datu noroculu catu ai dela natura,
De n'ai fi fostu tradata de brut'a impostura,
Coreligionarii, ce i-ai privitu de frãti,
Ai fi mai onorata, cã o soror mai mare
De rudele-ti de aprópe, ce te nesocotescu.
Printr'o fatalitate, fusesi gresita tare.
De te rupsesci de Rom'a. O! ritulu celu grecescu!
Acést'a-ti este culp'a de n'afli mangaiere
In sinulu casei tale
Ren te-ai unitu de atuncia cu ginti eterogene,
Cu gintile slavóne, mangite la Fanar!
Pe-o cale retrograda vei merge multu a lene?
Veninulu totu, in pisma, vei scurge din paharu?⁴⁾.

¹⁾ Misailu: Buletinulu instructiunii publice. Bucuresci. 1866 pag. 195.

²⁾ »Qu' un Roumain se fasse musulman, et cela lui plait; mais qu'il reconaisse la grand part, que l' Union a prise à la renaissance de la nationalité Roumaine«. Vedi intrég'a epistola in opulu scrisu de Nilles: Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orient. Insbruck. 1835 V. I. pag. 363.

³⁾ Conv. lit. An. XXI. Nr. 10 1888 pag. 853 si 854.

⁴⁾ Cesare Boliaacu: Poesii vecni si nóue. Bucuresci pag. 97.

Sant'a unire — catolicismulu — dupa o lunga si intunecósa nópte de seculi a eliberatu, a inteneritu natiunea nóstra româna. Unic'a ea, care de cei mai renumiti parinti resariteni din anticitate se numiá *μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία* a scapatu natiunea nóstra de total'a perire. In beseric'a ortodoxa romana nu a esistatu neci candu potere vitala, precum acea i lipsesce si pâna in diu'a de astãdi. Unu catolicu eruditu urmatóarele tese a propusu si afirmatu in contr'a ortodoxiloru, cari neci pâna in diu'a de adi nu-su refranse. 1. *Beseric'a ortodoxa ne-a alteratu pâna a compromite caracterulu nationalu;* 2. *limb'a nóstra in beseric'a ortodoxa si prin beseric'a ortodoxa a fostu schimosita si numai afara din beseric'a ortodoxa a fostu isbutitu, prin minime, se vietuésca, pâna candu in ciud'a acelea-si beserice, s'a mai redicatu;* 3. *beseric'a ortodoxa este de vina, déca amu remasu impoiati in cultura;* 4. *insusi in seclulu actualu, beseric'a ortodoxa a fostu si este la noi in cod'a toturoru misicariloru nationale;* 5. *beseric'a ortodoxa in tóte tempurile a facutu din români unead'ã ambitiiloru si a intereseloru straine;* 6. *beseric'a ortodoxa a departatu posibilitatea unui mare statu românescu, chiar' din veacurile de medilocu;* 7. *beseric'a ortodoxa este punctulu de radimu alu cutropirei nóstre din partea Rusiei¹⁾).*

Fãra catolicismu Romanii nu potu aretá neci o vietia. Seau unde-su adi connationalii nostri cei numerosi de pre peninsul'a balcanica. Abia mai vegetóza cati-va prin Macedoni'a, Tesali'a si Epiru. In Serbi'a su- cuplesiti totalminte. In Basarabi'a in urm'a encericiloru nóue, adi mâne voru fi mistuiti de cutropitorii si pravoslavnicii Rusi, de infricosiatulu colosu din Nordu.

Chiaru „*Curierulu*“ din Bucuresci nu de multu (1886) scrise despre neuniti, cã au nesce beseriei, cari nu mai atragu pre nimenea in sinulu loru, din caus'a darapanarii complete, . . . unu cleru descuragiatu si avilitu, din caus'a seraciei, care lu- bantue, . . . unu serviciu divinuu seversitu intr'o limba, care pre alocurea ne scandaliséza prin cinismulu espresimiloru seau prin lips'a de intielesu a fraseloru sale, si insocitu de o musica, care face unu contrastu mai multu decatu isbitoriu cu gusturile ce a cascigatu societatea; o pictura, care este mai multu o mazgalitura, fara idei inalte, fara forme omenesci, fara neci o estetica Preotulu de diosu in deosebi este numnumai unu obiectu de indiferinția, dara chiar' de dispretiu cate odata. Redusu la cei 30 seau 40 de lei, ce i se dau pre luna, elu ajunge o fiintia fara demnitate in societate, din causa cã trebue se umble cu caldarusi'a din casa in casa, cã se-si póta sporí cu cati-va gologani unu salariu miserabilu, pre care i-lu dà statulu seau comun'a.

¹⁾ Dr. Nerset Marianu: Pravoslavi'a romana facia cu drépt'a credinția romana. Cernautiu. 1886.

In sinulu besericeii catolice este inse marirea, frumseti'a si puterea. „Ea a fostu mare — dice Macaulay — pre candu Anglo-Saxonii nu pusera inca peciorulu in Britani'a, pre candu Francesii nu se asiediasera pre teritoriulu vechici Galie, pre candu Germanii traiau in triburi si pre candu chiar' numele de Rusi'a nu esistá. Ea va poté se existe intr'o vigóre nemiesiorata, candu unu caletoriu din Nou'a-Zelanda va vení in mediloculu unei senguratati nemarginite, se se asiedie pre o arcada sfarmata de pre podulu Londrei spre a schitiá ruinele besericeii Santului Paulu“.

Éta in cate-va liniaminte am espusu invingerile maretie ale santei uniri, reportate intre noi Romanii. Nu avemu se finu mandrii, nu avemu se privimu cu indestulare la victoriele ei? Argumintele false, futile si neghióbe ale schismaticiloru orientali, cu erorile lorú baróce, nu se restórna óre de sine insusi?

Ah, se vina odata acele dile dalbe, candu tóta suflarea romanésca se pricepa favorurile ce resundéza din acést'a credintia santa, care mai tare promovéza interesele nóstre culturale si nationale, si in alu carei bratiu potemu aflá numai unic'a mantuire sufletésca. Ah, de ar' migi odata diorii unei fericite dile, cá toti Románii se scia si se cunoéca, cá trecutul nostru splendidu prin Rom'a si nu prin inriurirea Bizantiului l'am avutu; cá puterea neinvincibila, falniculu viitoriu, desvoltarea nóstra nationala si gloriósa: tóte acestea in Rom'a, numai prin Rom'a avemu de a le cercá si a le casegá!

Adalbertu Pitucu.

Epistol'a lui Gregoriu Maioru de datulu 20 Aug. 1782 in caus'a abdicerei.

Eccellmo Illmo e Reverendissimo Monsignore! Padrone mio Colendissimo!

Mi rincrescette molto, che la mia somnessa lettera, nella quale supplicavo l'assoluzione dal vincolo di questa mia Chiesa di Fogaras sia tardi arrivata a Vienna cioè dopo la partenza già dell' Eecza Vra di là per accomitare la Santita del N. S.; m'accusò però allora Signore Uditore d'essa sagra Nunciatura della ricevuta, e comechè l'espedità incontante dopo l' Escellenza vostra, nè altro meritai in tutto questo tempo di ricever intorno a questa mia nullissima petizione. Frattanto m'arrivò nel medesimo Corso della prossima visitazione lungi dalla Residenza lo Benigno Rescritto Regio colla lettera del sigr Cancelliere Aulico di questo tenore: „e sua Maestà si degna d'accettare clementissimamente la mia rassegnazione“. Laonde io intercedetti a punto la sagra visita, che con notabile frutto da pertutto et rallegranza delle Genti si continuava, e me ne ritornai acasa col principio dello scorso mese Luglio; fu l' Enciclica, e s'aduno il Clero ai 12 d' Agosto, ed io in presenza d' adunanza di 63. Archidiaconi, e due o tre volte tanti deputati Preti in tanta frequenza eziandio de laici di tutte le Religioni di questa beata Terra rassegnai in forma e gli lasciai volentieri il vescovato per soddisfare una volta

a molti desideranti hoc bonum opus; in somma feci ciò che non suppongo d' esser fatto giammai nella chiesa di Dio adunque.

Me ne passo di nuovo interpellare ossequiosamente la buona Grazia dell' Eecza Vra che si voglia degnare d'esoperarmi dalla sua Beatitudine la bramata assoluzione, giacche i vescovi non potiamo lasciare il vescovato inconsulta sede Apostolica, e senza la finale Benedizione da Essa, ed io ancora sotto questa condizione rassegnai conforme si vede dall' inchiuso mio Instrumento rassegnatorio, mentr' io tutto riverente m'inchino

Da Balasfalva li 20 Agosto 1782

Di vostra Eccellenza

Umò ed ossequiosso servo
Vescovo Greg. Major m. p.

Ér in versiune romána:

*Eccellentissime Illustrissime si Reverendissime Domnu!
Preagratiosule Patronu!*

Mi parù tare rou, cá epistol'a mea umilita, in care ceruí absolvarea dela oblegamentulu ce am cu beseric'a mea din Fagarasiu, a ajunsu pre tardiu la Vien'a, adeca dupa departarea Escelentiei vóstre de acolo pentru a accompagna Pre Sant'i'a sa Pontificele Romanu; secretariulu Nunciaturei me invinovati pentru intardiare si mi scrisu cá de locu o va espedá dupa Eminentia vostra, si in totu tempulu acést'a nemicu n'am primitu cu privire la acést'a a mea umilita rogare. Chiaru in cursulu visitatiunei mai din urma departe de Residentia capetai gratiosulu Rescisu regescu dimpreuna cu epistol'a Cancelariului aulicu de cuprigna cá si Maiestatea Sa se convoiesce pre gratiosu a primi abdicerea mea. Din care cauza eu de locu am intreruptu visitatiunea sacra, ce cu fructu nobilu si cu bucuri'a poporului se faceá, si m'am reintorsu acasa cu inceputulu lunei Juliu; au espedatu Cerculariu si Clerulu se aduná la 12 Augustu si eu in presentia adunarei de 63. Archidiaconi si de done seau trei ori atati preoti deputati si intr'o multime mare si de laici de tote religiunile acestei tieri fericite resignai si lasai bucurosu episcopatulu spre a satisfacere odata la multi cari dorescu acestu lucru bunu, cu unu cuventu facuí acea ce nu presupunu se se fia intemplatú vre-odata in beserec'a lui D-dieu.

Cutezu de nou preumilitu a ve rogá Eminentia, se binevoiti a mi esoperá dela Presentia Sa absolvarea dorita, fiindu-cá episcopii nu potemu parasi episcopatulu fora scirea scaunului apostolicu si fora binecuventarea finale alu aceluia si eu sub acést'a conditune abdisai precum se vede din scrisórea de abdicere aici acclusa si eu cu aceste recomen-dandu-me sum

Alu Escelentiei vóstre

Blasiu 20 Augustu 1782

celu mai umilitu si supusu servu

Gregoriu Maioru m. p.
episcopu.

Varietáti.

In 15 Augustu a. e. a avutu locu primirea la sant'a teologia, cu care ocaziune s'au primitu in seminariulu teologicu din locu 11 teologi, dintre cari unulu este destinatu pentru seminariulu centralu din Budapest'a.

Partea scolastica.

Santulu Georgiu si Pascile.

Déca replic'a Rev. Domnu canonicu B. Densusianu publicata sub acestu titlu in Nrulu 20 a acestei foi in partea besericésca vinu a-o intimpiná prin o contra-replica, acést'a o facu, fia onorabili cetitori siguri, nu din amoru propriu, ci din contra din amoru facia de adeveru si-mi procura placere, cà prin aceea replica mi-se ofera din nou ocasiunea, de a atinge fapte scientifice la noi, precumu se vede, pucinu cunoscuta inse demne de a fi cunoscuta de toti acei'a, cari se intereséza de cestiuni cronologice. Vederile ce espunu aici fiindu basate pre fundamente matematice si elemente reali, pre care le póte controlá fia-care, care s'a redicatu pàna la acea inaltime de a dispune despre cele patru specii elementare de computu, me dispenséza totu-odata a deveni nervosu si personalu.

Me voi restringe la punctele cardinali a repliciei si me marginescu a respunde la pretinsele „erori“ de cari sum inculpatu din nou din partea Rssm. Domnu Densusianu reducandu obiectiunile astu-feliu la adevarat'a loru valóre.

In ainté de tóte trebuie se amintescu la acestu locu unu faptu istoricu nerestunaveru si anume: Intregu computulu serbatoriloru, sub care se intielege computulu determinarei pasciloru, de óra-ce dupa ele se indrépta cele-lalte serbatori asia díse „mobili“, este de origine grecésca. Alcatuitu in scól'a din Alexandri'a, acestu centru de cultura si sciintia antica, elu a fostu transmisu mai târdiu prin Dionisiu si in beseric'a apusana si esista si in acést'a baserica pàna in diu'a de astadi. Este unu faptu istoricu neatacaveru, cà Santi'a S'a sumulu Pontifice de Roma Joanu I., a chiamatu pentru stabilirea computului serbatoriloru pre unu eruditu din Alexandri'a cu numele Dionisiu. Este acelu Dionisiu, care mai tardiu, din modestia, elu insu-si se'a numitu Dionisiu „Exiguus“ adeca „celu micu“. Acestu erudit, unu scitu dupa origine, care la anulu 530 a ajunsu abate in Rom'a si a muritu la anulu 556, a stabilitu la a. 525 computulu serbatoriloru, adoptându pre celu din Alexandri'a. Standu astu-feliu lucrulu, Rssm. D. Densusianu este in ratacire, candu trage o linie atátu de aspra intre calculatiunea pascala a besericeii resaritene si apusene. In beseric'a apuséna si astadi esista in fondu computulu lui Dionisiu s'au calculatiunea „grecésca“ déca voimu se dícemu asia si s'a schimbatu numai in câtu prin primirea stilului gregorianu a fostu netrecutu de lipsa fia cà la determinarea datului pasciloru vomu luá de

basa, precum in timpurile inainte de Gauss, numerulu de auru, fia cà vomu luá de basa epactele dupa norme „grecesci“. Asupr'a acestui obiectu vomu mai veni in decursulu acestoru reflexiuni.

1. In punctulu de sub 1. sustiene Reverendissimulu autoru a repliciei cu tóta energi'a, cà „cronologi'a nóstra pascala este intemeiata pre calculatiunea vechia grecésca, care tiene: cà nascerea lui Christosu s'a templatu in anulu 21 alu cicl. solariu si 18 lunaru“ apoi continua „pre acést'a calculatiune a ciclulu solaru si lunaru intemeiata fiindu cronologi'a nóstra pascala, numai pre bas'a acestei se póte affá liter'a pascala cu datulu serbarei pasciloru grecesci si nici odata pre calculatiunea nóua apuséna“.

Déca ar' stá acést'a afirmatiune, atunci omenimea a ruptu-o cu trecutul seu istoricu si cronologi'a, care este o disciplina eminentu matematica, numai merita acestu nume nefiindu in stare a determiná unu datu dintr'o epoca in alt'a: olimpiadele eline remanu in veci olimpiade fàra cà noi se mai scimu, candu s'au intimplatu cutare evenimentu dupa olimpiade in decursulu istoriei in ani dupa er'a nóstra crestina. La prim'a cetire a pasagiului citatu mi-a venit a crede in ce perplesitate si calamitate trebuie se cada bucurescénulu voindu se determine la câte óre dupa orologiulu lui s'a intemplatu cutare evenimentu in acea-si dí in Paris, fiindu-cà si unulu si altulu numera tempulu dupa meridianulu seu propriu.

Din fericire fàra a alterá continuitatea evenimentelor istorice in succesiunea loru firésca, lucrulu stá cu totul altu-cumu: cronologi'a este in stare a transpune unu datu dintr'o epoca in alt'a indata-ce este ficsatu inceputulu epocii dupa care se numera. Astu-feliu si in cronologi'a pascala: la ciclulu solaru 21 a lui Dionisiu s'au alexandrinu corespunde dupa maiestri'a lui Damaschinu ciclulu solaru 4 si la numerulu de auru 8 a lui Dionisiu s'au alexandrinu corespunde numerulu (si nu ciclulu) 5 a maiestriei lui Damaschinu; acestia sunt numeri ecuivalenti si nu esista deosebire esentiala intre acesti numeri, de ore-ce numai inceputurile numeratiunei sunt deosebite si in calculu este totu un'a ce numeratiune voimu a urmá: numai numerii de operatiune sunt altii éra rezultatele operatiuniloru trebuie se fia aceleasiu.

Rssm. Domnu canonicu B. Densusianu pre nesimtite vine in contradicere cu sine insusi, candu in p. 3, dupa-ce au expusu formul'a pasciloru a lui Gauss, care altmintrea, in câtu privesce stilulu nou, e gresita, fiindu-cà pentru acelu stilu formul'a expusa

are valöre numai pentru anumiti seculi ¹⁾, dice: „acést'a formula de calculatiune este dara intogmita de a aflá datulu pasciloru Juliane ori Gregoriane pre ori-care anu, catu de departatu fia acel'a in trecutu s'au venitoriu, fãra de a-se mai recere si o calculatiune deosebita a ciclului lunariu (vea se dica a numerulului de auru) si solariu de pre anulu cantatu“.

È bine, asia e. Inse, me rogu umilitu, de unde a claditu Gauss acést'a formula? de ce elemente cronologice se a folositu elu in deductiunea ei?

Respunsulu la acést'a intrebare este usioru: Tempulu e scrisu pre ceriu si Gauss fiindu priceputu in asronomi'a si cronologi'a alesandrina de acolo l'a decopiatu in aceea celebra formula. Elementele cronologice, de care s'a folositu, sunt cele definite in numerulu 18 a acestei foi, dupa cari am calculatu si eu numerulu de auru 8 si ciclulu solariu 21 pentru anulu 1888. Gauss, care nu a apartienutu bisericeii reseritene, nu a avutu interesu a folosi elementele cronologice cele „grecesci“. Dupa tote aceste resulta fora indoiéla, cà pascile se potu determiná si dupa cronologi'a alexandrina — si dupa cum vom aretá mai in diosu dupa aceea norma se a determinatu 13 vécuri.

Standu lucrulu astu-feliu este veduitu, cà cade si acea afirmatiune prin care mi-se inputa cá prim'a eróre, cà „cu cicl. solaru 21 si lunaru 8 ar' fi trebuitu se serbamu pascile din acestu anu la 17 Aprilu, care a cadiutu pre Dominec'a floriloru, ce inse nu s'a potutu fora de a alterá intrega cronologi'a nostra basericésca“ si fiindu-cà acést'a inculpare sta in strinsa legatura cu invinúirea de in punctulu 2) a replicii lasu acést'a intrebare acum, pre unu momentu, neresolvita.

2. In punctulu 2) Rev. Domnu B. Densusianu redica unu alu doile gravaminu contra-mi. Iata-ce dice din cuventu in cuventu: „In tabel'a produsa de catra D. Dr. spre mai buna intemeiare a afirmatiuniloru sale, insémna si datulu cu diu'a pleniluniiloru dupa anii periodului actualu in cari au cadiutu pascile grecesci la 24 si 25 Aprilu vechiu. Aici cu parere de reu trebuie se-i spunu: cà *tóte datele semnate sunt false*, si me miru: cum de n'a consultatu Domni'a s'a bateru calindariulu anului cur. 1888 cu pascile in 24 Aprilu, cà din acel'a singuru inca ar' fi aflatu: cà in astu anu pleniluniulu a cadiutu Joi in 14 Aprilu vechiu si nu Luni in 18 Aprilu cum areta Domni'a s'a. Dar' abstagédu dela calindariile, cari de multori potu se fia gresite despre pleniluniulu in cestiune si despre tote schimbarile lunei preste anu, potea mai cu succesu se consulte tabelele faseloru lunari anume calculate spre acestu scopu si si cari se afla edate

prin opuri cronologice éra romanesce in cronologi'a pascala edata la anulu 1862 de catra Joanu Popu, preotu in dieces'a Oradana si din aceste tabele va aflá: cà la anii 5 si 16 ai cicl. lunariu dupa calculatiunea greca cându pascile cadu in 24 séu 25 Aprilu, pleniluniulu cade in 13 séu 14 Aprilu cu stirbirea in 14 séu 15 si neci de cum in 17 séu 18 dupa cum a calculatu Domni'a sa, si acést'a este a 2-a eróre“.

Crede, Reverendissime, eu tienu forte tare, cà nu sum vrednicu de atât'a compatimire din partea D-vostre. Cá toti carturarii posedu si eu unu calindariu pre 1888 si, din intemplare, dispunu si de cronologi'a lui Joanu Popu si dupa cum diceti cu dreptu cuventu nu me am folositu nici de calindariu nici de cronologi'a lui Joanu Popu. De calindariu nu me am folositu cá R. D-vóstra, pένtru-cà elu indica fase, cari nu este admisu se se folosésca in computulu serbatoriloru, a me folosi de cronologi'a lui Joanu Popu nu am facutu-o din motive istorice si sciintifice.

Voiu se me pronunciu mai lamuritu. Este mare deosebire intre fazele calendaristice si cele din computulu pascalu.

Fazele calendaristice se referescu la resolutiunea sinodica a lunei, care face 29 de dile 12 óre 44 minute. Miscarea lunei nu este uniforma; in urmare si fazele sunt acum mai lungi, acum mai scurte, de ora-ce orbit'a lunei nu este unu cercu ci o elipsa. Aceste fase se dicu *matematice* séu *astronomice*.

In computulu pascalu se presupune esistenti'a unei luni, care se misca uniforme, cu o durata a revolutiunei de 30 de dile si fazele, cari se nascu prin revolutiunea acestei luni media, fiindu-cà misicarea ei se intempla in o orbita circulara, se dicu fase *ciclice*.

Aceste fase se folosescu in calculatiunea pascala ¹⁾.

Facia de fazele astronomice fazele ciclice se potu intemplá pana cu 2 dile mai inainte séu mai indereptu. Dupa ce protestantii din Germani'a au primitu si ei — de sila, de mila — stilulu nou gregorianu, ei a computatu la inceputu, pένtru-cà totusi se fia ore-care deosebire intre ei si catolici, pascile dupa fazele astronomice si asia s'a intemplatu, cà ei au serbatoritu pascile cu 7 dile inainte de catolici, ceea ce — din motive lesne de intielesu a produsu mare confusiune intre germani; de aici incolo au adoptatu si ei fazele ciclice in calculatiunea pascala.

Se vedemu acum cum stà cestiunea serbatorirei pasciloru din acestu anu.

In anulu curentu pleniluniulu astronomicu a pasciloru a cadiutu, dupa cum areta fie-care calindariu, in 14 Aprilu vechiu la o óra 28 minute; dara celu cicliciu?

¹⁾ In limb'a romana aceea formula pentru ambe stilurile se afla expusa in modu corectu in »Manualulu de geografia» de Teodoru Ceantea. Aradu.

¹⁾ In den kirchlichen Rechnungen setzt man den »synodischen Monat gleich 30 Tagen«. I. I. Littrow: Vorlesungen über Astronomie, II. Theil pag. 53. Wien 1830.

Pentru a poté determin a pleniluniu lui Apriliu inainte de tote este de lipsa a cunósce epact'a anului.

Epact'a séu cum i-dice Joanu Popu „*temeli'a lunei*“ este numerulu care ne spune, c ate dile an trecutulu dela noviliuniu din Decembre a anului precedente pana in 1 Ianuariu a anului pentru care se cauta séu cu alte cuvente etatea s. betranetiele lunei in 1 Ianuariu.

Dupa I. I. Littrow l. c. pag. 53 epact'a se afla pentru unu anu ore-care, deca numerulu de auru se multiplica cu 11 si productulu se divide cu 30, restulu divisiunei este epact'a anului respectiv. Dupa cum am aretatu in Nr. 18 numerulu de auru pentru anulu curentu este 8, acestu numeru luat de 11 ori face 88, care divisu cu 30 ne dă 2 c a cotientu si 28 c a restu asia dara pentru anulu curentu epact'a face 28 si in cronologia epact'a se insemna cu numerii romani XXVIII. Acést'a va se dica dela noviluniu din Decembre 1887 si pana in 1 Ianuariu 1888 au trecutulu 28 de dile. Asia se afla intre „*semnele cronologice*“ in fia-care calindariu de pre 1888 si, o coincidentia curiosa, asia se afla si in cronologi'a lui Joane Popu la pag. 66, ciclulu lunariu 5.

Dupa ce scimu epact'a anuala forte usioru se determina fasele séu dupa J. P. „*schimbarea lunei*“ pentru ori-care luna din anu dupa urmatórea regula de calculatiune: Deca lunele anului le insemnamu pre rendu cu cifrele 1 pana la 12 inse asia c a lun'a lui Martiu se considera că lun'a prima a anului, Apriliu a 2-a si Ianuariu si Februariu se privesce c a lun'a a 11-a si 12-a a anului precedente, atunci trebuie numai la epact'a anuale se adangemu numerulu lunei, sum'a ac est'a séu intrecamentulu preste 30 se se subtraga din 30 si restulu ne dă diu'a noviluniului. Cându nu remane restu, in locu de nul'a scrie 30.

Urmandu ac est'a regula pentru noviluniu din Apriliu 1888 aflamu urmatoriulu datu: Epact'a 28 mai multu numerulu lui Apriliu 2 facu impreuna 30. Subtragundu ac est'a suma din 30 ar' remané 0 pentru-care avemu se scriemu 30. Noviluniu in Aprilu a. c. a fostu in 30 si prin urmare cu o diumetate de lunuatiune ciclica adeca cu 15 dile mai inainte adeca 15 Apriliu a fostu pleniluniu pasciloru. Astu-feliu se afla si in Joane Popu la pag. 66.

De ore-ce diu'a de 15 Apriliu a cadiutu Vineri, dupa stabilirile decretate de conciliu din Nicea, Domineca in 17 Apriliu ar' fi trebuitu se se serbeze pascile atatu dupa computulu acest'a, c atu si dupa cronologi'a lui Joanu Popu.

Dara se torcemu mai departe firulu istoricu a computulu pascalu; elu ne va ofer i si alte lucruri demne de sciutu.

Dr. Paulu Tanco.

(Va urmă).

Este si trebuie se fia fric'a midilocu disciplinariu si prin urmare educativu?

O disciplina cum se cade, at atu in sc ola, c atu si in familia si in ori-ce societate omenésca, este f ara indoiéla, unu postulatulu de primulu rangulu. Si cum-că, o buna disciplina inlesnesce f orte multu ajungerea scopului 'ori si carei societati, suntu deplinu convinsi, intre altii, toti factorii, cari se ocupa cu instructiunea si educatiunea.

Constatatu odata acestu adevuru, ar' urm a neaperatu, c a se aretu insusirile unei bune discipline si midil ocelu mai insemnate, de cari avemu a ne folosi pentru-că se obtinemu o atare disciplina. Dar' despre insusirile si midil ocelu respective s'a mai tractatu in colónele f oiei scolastice; deci eu me voi restrange acumu, conformu titlului din capulu acestui articulu, numai la unu singuru midilocu — la frica, — despre care voiu tract a mai pre largu. Mai antaiu inse se vedemu, ce este fric'a?

„Fric'a este, dupa cumu dice renumitululu pedagogu Dr. Fr. Dittes, unu *afectu*, precumu  e si bucuri'a disgustulu, entusiasmulu, gr eti'a, mani'a, desperarea si a. m. multe“. Afectele le definesce acél'a-si in Psihologi'a sa astu-feliu: „Sentiementele de unu gradu f orte inaltu, in casulu, candu ele suntu aparitiuni voluntare si batat ore la ochi in viéti'a corpului, se numescu afecte“. Totu despre afecte mai dice Dittes: „in comunu se póte dice c a, afectele suntu acte a-le sentiementului, puternice, de naprasna inascute si de o durata scurta, cari in punctulu loru celu mai inaltu strapunu organismulu corpului in o puternica agitatiune“. Si  erasi: „Afectele turbura si intrerumpu consciinti'a liniscita. Ele caus eza risulu, plansulu, inrosirea si paliditatea (faciei), tresarirea, racnirea seau tiparea, caderea la pamentu, ele atitia seau paralis eza sistemulu muscularu, ducu sangele in capu, facu p erulu maciuc a, facu — cumu se dice — de ingh eti'a omulu, facu de ochiulu scantei eza, lu-punu in o miscare neindatinata seau c a st a neclintitu, ele producu puternice convulsiuni, lesinulu, mórtea, sinuciderea si altele“.

Dupa-ce amu vediutu, ce este fric'a si cari suntu efectele ei asupr'a corpului si spiritului omenescu, se vedemu si ce rolu a avutu ea in viéti'a omenimei si ce importantia i-se dă ast adi.

Spre scopulu acest'a se amintimu câte-va casuri din istori'a poporului Jidovescu, careia i-se dă f orte mare importantia din partea toturoru crestiniloru. Domnedieu le dice ómeniloru celoru de antaiu — precumu scrie Moise — se nu mance din pomulu celu opritu, c a voru mor i. Aici se recurge la sentiementulu acél'a, care se numescu frica seau temere, si pre care-lu descépta, c a cu ajutoriulu lui se abata pre omu din calea pecatului. Astu-feliu de esemple intalnimu in istori'a biblica f orte multe, preste cari inse trecu, pentru-că nu e lucru greu a-si-le reaminti fia-care dintre o. cetitori. Aici ajunge, deca vomu constată că, la sentiementulu fricei au apelatu, cei mai luminati barbati ai Israilteniloru, că la unu midilocu conducatoriulu la fericirea

pamentésca si cerésca. De unde si sentinti'a: „inceputulu intieptiunei este fric'a lui Domnedieu“. Chiar' si Isusu Christosu, fiulu lui Domnedieu, carele n'a venitu se strice legea, ci se o intarésca, inca spune in fórte multe locuri, ce au se ascepte „cei ce nu se temu de Domnulu“. Densulu va dice la judecata càtra cei rei: „mergeti blastematiloru in foculu de veci, care s'a gatitu diavolului si angeriloru sei!“ . . . Adeca in acelu locu infioratoriu unde foculu nu adórme, unde va fi plansu si scrasnire de denti. Infricosiatu lucru este a cadé in manile Domnedieului celui viu“.

Déca inse astu-feliu de esemple, privitórie la obiectulu din cestiune, gasimu in istori'a poporului Israiliteanu, apoi gasimu destule si in istori'a altoru popóra. Si credu cà, nu e de lipsa a mai aduce multe dovede speciale in acést'a cauza, ci va fi de ajunsu, déca vomu aminti la ce sórte trista erau supuse si suntu pâna in diu'a de adi unele caste de a-le popóraloru mai pucinu civilisate, ma si popóra intregi; si chiar' iobagii din acést'a tiéra cu càta asprime erau stapaniti si càta teróre transpira din spiritulu legiloru, facute anume pre sém'a loru. Ce insemnau óre acele pedepse grele corporale, practisate deja chiar' si in tiér'a nóstra pâna eri, alaltaeri — pentru transgresiuni si crime — la militia, in scóla etc.? Prin ele negresitu se pedepsiá pecatulu si se intentioná infricarea, in urm'a careia, pecatosii se se retiena dela facerea releloru.

De asemenea si tempulu presentu ne ofere in abundantia esemple, cari servescu spre dovedirea celoru sustienute pâna aici in acestu articlu. Legile morale si civile hotarescu regulele de portare a-le fia-carui individu, facia de sine, de cei alalti individi, facia de Domnedieu etc. Conformandu-se omenii acestoru legi, pacea si fericirea loru ar' incepe a se realisá, càci acesteia legi s'au intogmitu, càtu mai multu s'a potutu pâna acumu, naturei umane, nereinanându ne-socotita la facerea loru, póte, nice un'a din adeveratele pretensiuni a-le multipleloru insusiri din firea omenésca.

Legile apoi dau indrumari in dóue directiuni, anume: in unele se demanda ce trebuie se faca omulu, ér' in altele, ce se nu faca. Referitoriu la impregiurarea din urma, legile dictéza pedepse, adeca, va se dica — i-punu omului in perspectiva urmarile faptelor sale celoru rele s'au cumu amu dice i- inspira temere — cà trecându granitiele prescise, are se se intalnésca la totu casulu cu unu lucru neplacutu, cu pedéps'a, de care omulu cam totu-de-a-un'a se teme s'au pórtá frica.

Acumu apretiându lucrulu cumu se cade, ajungemu la convingerea, cà institutiunea familie, a statelor si altoru corporatiuni, erá basata in anticitate mai multu pre frica. Asemenea s'a intemplatu in mare parte si in evulu mediu; dar' chiar' nice in tempulu modernu nu s'a stersu de totu acést'a trasura caracteristica din viéti'a susu diseloru institutiuni; ci din contra, la cele mai multe popóra din Asi'a, Afric'a, Americ'a etc. se sustiene cu multa potere. Chiar' si in scóla, pâna de curundu, fric'a guverná, ea dá tonulu.

De aici atâtea espresioni, privitórie la frica, in graiulu poporului, asiá: „me temu, cà nu va fi asiá, „me temu cà minti“, „me temu cà vine“, me temu cà e bine“, me temu, cà e reu“ etc. Apoi audimu dicându-se in tóte dile: „copilu fricosu“, e fricosu cà unu epure“, „jocu de frica pre nimica“, fric'a-i mare dómna“, „fric'a padiesce pómele“, „am inghietiatu de frica“, erá se moriu de frica“, „e totu cu fric'a 'n senu“; ómenii mai au frica: de apa, de focu, de grindina, de bruma, une ori de plóie si de seceta, de trasnitu, de Domnedieu, de bóle, de mórte, de ómeni rei — de hoti, de animale, de seracia, de legi, de pedépsa s. e. de bataia, carceru s. a.; mai departe fric'a de iadu, de draci, de strigoi, de stafii si de alte fiintie intipuite, precumu si de alte multe, fórte multe intemplari.

Apoi se nu créda cinev'a, cà multe lucruri bune, ce le facu individii pentru societate, pentru binele comunu, le-ar' face numai si numai din consideratiunea datorintiei loru. Of! Suntemu inca fórte departe de acestu frumosu idealu. De multe ori, sanetatea, viéti'a, averea si onórea omeniloru suntu scutite numai prin frica de ómeni rei. Fric'a de pecatu si de rele urmari i- absteiene dela indeplinirea acestoru rele. Dóra cei mai multi ómeni de pre la sate si- dau copiii la scóla din convingerea, cà asiá e bine? Nu! Fric'a i- impintena si pre ei. Si óre cei mai multi ostasi s'ar' pune ei de buna voia inaintea glontului de pusca si de tunu? Érasi nu! Multi s'ar' subtrage, chiar' si dela implenirea altoru datorintie, déca nu ar' fi siliti.

Bine ar' fi, cându sentiulu de datoria si de onóre, iubirea lui Domnedieu si a de-a-própelui etc. ne-ar' determiná la facerea binelui; ér' reulu l'amu incungiará, cà pre unu lucru in sine uritu si respingatoriu, de care nu bucurosu te apropii, cà se-lu vedi si pipai. Dar' acést'a acumu inca nu se intempla. Numai o parte mica de ómeni facu binele, pentru bunetatea lui; cei mai multi inse lu- facu de multe ori numai de sila — din frica, desi s'a lucratu multu si se lucra si acumu prin beserica, scóla etc., cà se li se descepte, desvólte si intarésca sêntiulu de onóre si de detoria.

Din cele insirate pâna aici se vede, cà silirea ómeniloru prin frica, la implinirea datorintieloru loru, a fostu de mare iusemnatate, càci fãra de aplicarea acestui sêntiamentu, in form'a susu aretata, societatea omenésca ar' fi patimitu de mai multe neajunse si ar' fi fostu supusa unei disordine complete.

Dupa-ce am espriamtu acést'a convingere asupr'a insemnatatiei, ce i-s'a datu si i-se dà fricei, inainte de a merge mai de parte, tienu a fi la locul se u o determinare mai detaiata a conceptului „frica“.

Fric'a, dupa cumu a fostu definita mai susu, este unu afectu. Cà atare ea se nasce, duréza càtu-va tîmpu si apoi dispare, cà apoi ivindu-se érasei cause, se apera din nou.

Ea nu se prezintă totu în acel'a-si grad de tară și intensitate. Marimea ei — cumu amu dice — atârna dela fôrte multe impregiurari, precumu: dela etate, dela secsu, dela temperamentu, dela locu, dela tîmpu etc. Unele suntu s. e. impresiunile, ce le face asupr'a unui omu mare amblarea în o nôpte întunecôsă prin locuri necunoscute, și altele suntu impresiunile, ce în acêst'a impregiurare se producu în ânim'a-unui copil. Diferite suntu și impresiunile unui barbatu de a-le unei femei, diferite a-le unui omu de temperamentu sancuinicu, de a-le altui'a de temperamentu melancolicu etc. etc.

De asemenea educatiunea și instructiunea, de care se impartasiesce cinev'a, înca influențéza asupr'a gradului de marime și tară a acestui sentiamentu.

Acestea, odata constatate, se vedemu, ce tablou ne prezintă famili'a în acêst'a privintia!

Nu e îndoiéla, că precumu copiii se nascu cu trasuri caracteristice trupesci de a le parintiloru, totu asiá li-se întempla și cu privire la spirit. Fric'a deci înca se mostenesce și pre parinti i-audimu esprimându-se adese-ori, cu conversatiunile ce le avemu cu ei: „copilulu trebuie se scie de frica“. Apoi cei mai multi parinti si- si dau silint'a de a pune în pracsă acestu principiu educativu alu lor; ér' medilócele, de cari se folosescu ei, suntu mai multu: sudalmile s'au injuraturile, impreunate cu sberate și amenințari pr. „ti-taiu capulu“, „ti-sucescu grumadii“, „te dau dracului“, „te omoru“, apoi injuraturi de Domnedieu și tóte cele sante etc., caror'a, cam de regula, se adaugu și batai. Pre langa acestea, fric'a mai capeta nutrementu, și prin multele povestiri neprecugetate despre draci, strigoi, pricolici s. a. Cumu vedemu dara, pucini copii dela sate se prezentéza la scóla pentru prim'a data, fara a fi gustatu în familia usturimea nuielci, a palmei, a tragerei de peru și de urechi etc., adeca fâra de a fi fostu disciplinati prin frica; ceea în unele familii mai multu, în altele mai pucinu, se continua și dupa-ce copilulu a devenitu scolaricu.

Éta amu ajunsu în fine se ne întretienemu asupr'a obiectului din cestiune, și în câtu privesce viét'i'a scolara, împreuna cu consecintiele sale.

Dar' cá se potemu judecă mai cu temeiu asupr'a presentului, este negresitu de lipsa, a ne dá mai antaiu séma facia de trecut.

Sciu destulu de bine ómenii, cari traiescu înca și cari au frecuentatu scól'a înainte de acêst'a cu vre-o 25 ani și mai bine, sciu, ce pedepse aspre corporali se aplicáu scolariloru și cu deosebire celorú din scólele poporale. Ne aducemu înca fôrte bine a minte, că chiar' și numai lasarea afara a unui singuru cuventu din lectiune cu ocaziunea recitarei, erá pedepsita cu asprime. Nota-bene: recitarea seau memorisarea erá atunci la ordinea dilei și invetiatoriulu nu-si prea batea capulu se mai și propuna în modu intuitivu, precumu se face astâdi în cele mai multe locuri. Nu erá apoi mai pucinu aspru pedepsita chiar' și cea mai neînsemnata transgresiune. Cu unu

cuventu se pedepsí aspru pentru tóta nimic'a și în modulu acest'a atâtu disciplin'a câtu și progresulu se obtineau mai multu prin frica. Se ne întrebamu acumu, ce influenția a avutu o asemenea procedura asupr'a scolariloru cá atari, cumu și asupr'a ómeniloru, ce s'au formatu din ei.

Copiii din familiile, în cari pedepsele corporali și alte medilóce de infricare suntu dese și mari, precumu și întrebuintiate fâra de nice o socotéla; apoi cându acei copii mai ajungu și pre man'a unui invetiatoriu bruscu, care numai prin fortia vrea se-i aduca la calea cea adevérata — ómenii, cari voru esí din atari copii, ne potemu întipuf, cumu voru fi. — Cáci unu catielu, pre care copiii de casa lu- haraiescu în continuu, devine atiéticiosu; asemenea unu vitielu, intarítatu adese-ori, se face impungosu. Totu astá se întempla și cu copiii, adusi prea adeseori sub impresiunea afectului din cestiune, adeca a fricei. Fiindu ei disciplinati numai prin frica, atâtu a casa câtu-si în scóla, „cei mai slabi de angeru“ si- perdu libertatea de actiune și astu-feliu devinu ómeni, cari nici odata nu voru amblá pre peciórele proprie; ér' Incerarile bune, ce le voru face, nu voru fi efluculu inocentiei și a bunetatiei ci a fricei pr. dice L. A. Senec'a: „cei mai multi, nu din inocentia nu pecatuiescu, ci din frica; și pentru acea, acestia nu suntu a-se considerá de inocenti, ci de fricosi“. Si apoi, în genere disu nu acel'a e scopulu instructiunei și educatiunei din familia și scóla, cá numai prin frica se fia silita ómenimea la facerea binelui, ci din contra trebuie se i- se cultivéze judecat'a sentiamentele și vointi'a spre totu, ce este adevératu, dreptu și santu.

Ce se dicemu acumu de copiii mai iuti, mai neastemperati ori mai sburdalnici? Acesti'a, prin infricări și tractare prea aspra, érași se facu inderetnici și si- pierdu iubirea facia de persónele, ce-i tractéza din cale afara prea aspru, ma chiar' și facia de invetiatura și bôn'a portare. Deci în modulu aretatu aici nu se póte solidificá cultur'a animei și prin acêst'a adevérat'a moralitate.

Nu e înse vorb'a și nu póte fi, de a nu recurge de locu la „frica“, cá la unu medilócu disciplinariu și prin urmare educativu în viét'i'a familiara și cu deosebire în cea scolastica; pentru-că fric'a este, dupa cumu amu disu, unu sêntiamentu, fundatu în natur'a ómenésca și cá atare se póte marí seau micșiorá și se póte face în multe feliiuri usu de ea, nu se póte înse desradeciná din sufletulu omului și asiá dara suntemu siliti a tiené contu de ea.

Sarea, desi e unu articlu atâtu de folositoriu, consumata cu cumpetu; ea strica gustulu bucatelor, în câtu nu se potu nici consumá, mestecându-se în acelea în mesura prea mare. asemenea se întempla și cu unele arome pr. cu ardeic'a, safranulu s. a. Si acestea în mica mesura suntu folositorie, ér' în cantitate mare au efecte stricacióse. Nu mai pucinu se póte afirmá chiar' și despre unele venimuri, cari întrebuintiate cu precauțiune la anumite bóle, potu avé cele mai salutare urmari.

Totu asiá se póte sustiené, si inca cu multa dreptate cà recurgerea — in anumite impregiurari la sântimentulu fricei, dar' cu precautiune si tactu, — nu póte fi decâtu folositoria.

In scóla n'avemu de a cresce ómeni *fricosi*, cari nu voru potea contribuí, cumu s'ar' recere, pentru unele dintre scopurile cele mai nobile si mai inalte a le natiunii si omenimei; dar' nu vomu cresce nice ómeni *temerari* (cutezatori — orbeti) seau „ómeni cu capulu a mâna“, cari in unele impregiurari potu fi si folositori, inse in cele mai multe casuri suntu aplecati spre fapte inmorale si cá atari potu deveni cei mai periculosi membri a-i societatiei omenesci. Vomu cresce deci ómeni *animosi* seau curagiosi, cari adeca nice nu se avênta orbesc, dar' nice nu se temu de tóta tuf'a; vomu tiené asiá dara si aici mediloculu, cá o cale, carea ne promite cele mai insemnate avantagia.

Dar' scimu, cá chiar' si temperamentulu fratiloru de multe ori este deosebitu; si cá cu atâtu mai deosebite suntu temperamintele copiiloru din o scóla — deosebite suntu si acelea a le baietiloru de a le fetitiloru. — Deci tractarea loru inca trebue se fia, multu pucinu, deosebita, luându-se in de aprópe considerare individualitatea scolariloru, din séma afara cutezatoriu, care pre lângá tóte povetiele parintiloru si a le invetiatoriloru trece granitiele prescise si se incurca orbesc de repetite ori in fapte din cele mai scandalóse si compromitiatorie pentru venitoriulu seu, devenindu o adeverata plaga pentru scóla si societate, unu atare scolaru trebue se fia pusu in cele din urma si la ultimele probe — la cele a le fricei. Unu atare exemplu influintiéza asupr'a clasei intregi, si inca in unu modu fórté favorabilu. Asiá apoi se lucra pentru nivelarea sântimentelor, pre câtu adeca se póte, demolindu pre cele de totu esacerbate si stimulându spre desvoltare si intarire pre cele, ce au lipsá de acést'a.

Am disu din capulu locului, cá nu o se me ocupu cu insusirile unei bune discipline si cu medilócele cele mai insemnate pentru dobândirea ei, ci numai cu unu sênguru medilocu, cu care, conformu promisiunii, m'am si ocupatu, câtu s'a potutu de in detaiu, atâtu din punctu de vedere generalu, câtu si in specialu.

Din cele espuse pâna aici s'a potutu vedé, cá fric'a a jocatu unu rolu fórté insemnata disciplinariu si educativu in tóte tempurile si cá si astádi ei i- se dá o importantia fórté mare, atâtu in viéti'a statelor, câtu si in a familiiloru, si chiar' si in viéti'a scolara, suntemu necesitati, a recurge la ajutoriulu ei; bataru pâna atunci, pâna cându cele mai multe familii voru pregatí totu atâtu de necorespondiatoriu pre copii pentru viéti'a scolara, precum i-a pregatitu si i-pregatesce chiar' si acumu.

Dar' prin conclusulu acést'a, se nu créda cinev'a cá, spriginescu terorismulu si alte medilóce condannabile, folosite in trecutu; precumu nu me potu declará intru tóte pre partea acelor'a, cari voru cá, in o scóla poporale elementara dela sate, se sustiena disciplin'a si se deie o

adeverata educatiune, numai cu medilóce, prescise adeseori, dela més'a verde, cari de altu cumu in ideia suntu cele mai de preferitu, dar', dorere, nu totu-de-a-un'a suntu realisabile.

R. Simu.

Ce se propunemu in I-a clase a scólei poporale?*)

(Continuare din Nr. 20).

Religiune. Instructiunea intuitiva. Computu. Scrip-tologia. Gimnastica. La inceputulu anului ne impartimu órele de preste septemana intre acestea cincii obiecte. Dupa ce suntemu in chiar' cu impartirea óreloru vine impartirea materiei.

La instructiunea intuitiva cele cincii cercuri precum si anutêmpurile suntu datatorie de tonu. In instructiunea intuitiva trebue se vina inainte tóte obiectele de invetiamentu, cari voru avé se figureze mai târdiu in program'a scólei poporale sub numele loru impreunate inse nu dupa sistemulu singuraticelor scintie ci dupa unele impregiurari esterne mai usiore de priceputu inaintea copiiloru. Celea cincii cercuri suntu: viéti'a scolara, viéti'a familiara, viéti'a comunale, tienutulu si intréga natur'a. In acestea cincii cercuri trebue se vina inainte tóte obiectele de invetiamentu desi intr'o variatiune pestritia dar' totusi dupa una anumita ordine. Cuprinsulu acestoru cincii cercuri nu se póte statorí, cáci ele contienu dupa impregiurările fia carei scóle totu altu-ceva si altu-ceva. Lucrulu principalu e cá se fie ceva, ce se descepte interesarea copiiloru. Si fiindu cá cerculu de intuitiune a copilului si pre gradulu acést'a inca trebue se aiba mai multe directiuni precum are si dela natura, cu deosebire la obiectele naturali si de industria se ne nesuimu a ne aduná midilóce de intuitiune câtu de multe. Afara de celea cincii cercuri trebue se luamu in consideratiune si anutêmpurile. Celea cincii cercuri adeca trebue se le luamu asia, cá obiectele naturali, de industria, de economie este se vina inainte intr'unu anutêmpu corespundietoriu, cá se se póta intuí in faci'a locului.

Si acumu se vedemu cum se fia o óra de instructiunea intuitiva? Invetiatoriulu trebue se aiba in vedere celea cincii cercuri desu amintite. Scopulu lui e cá se faca cunoscute acestea cincii cercuri si a vorbí ocasionalu cu copfii despre celea cuprinse in ele. Procedur'a lui póte fi urmatóri'a. Ia o fabula acomodata; care este in legatura strinsa cu cerculu de pertractatu. Enaréza fabul'a si prin ast'a descépta atentiunea copilului, enararea inse asiá si-o indrépta, cá in acea unele obiecte se apara cá nisce centre mai mari seau mai mici. Ia apoi obiectele acestea si le intuesce. Se intielege de sine, cá odata numai unu obiectu ia. Deca obiectulu acést'a este d. e. una plânta, intuitiunea plântei o pregatesce chiar' asiá cá mai târdiu la istori'a naturale. Adeca si- caseiga de undeva plânt'a respectiva si inca in mai multe esemplarie, si ce potu

*) Dupa Dr. A. Kis.

intui copii i- invetiamu cum e radecin'a, trunchiulu, (paiulu, cotorulu) frundiele si flórea etc. a plántei. Deca obiectulu e unu animalu totu asemenea vomu porcede; asiá si la minerale. Ce e dreptu intuitiunea vá fi numai esterna nar' la tóta intemplantarea vá fi rationala. Si fiindu-cá aci comunicamu cunoscintie preगतitórie, si ne nesuimu cá categoriele, in cari se voru presentá mai târdiu celea de invetiátu se vina inainte si se se esplice, si cá totu una data copilulu se invetie a-si folosi sântiurile si se-si cascige form'a in care se se misce cugetarea s'a, intuitiunea o vomu indepliní totu de-a-una dupa una anumita ordine (nume, párti, mirosu, pusetiune, colóre, forma, marime, directiune, sunetu, gustu si alte observatiuni sensuali, repausu, miscare, concessiune cu alte obiecte, témpu etc.), prin ast'a cugetarea copilului si-va aflá o cale regulata la intuitiunea ori carui obiectu si la ori-ce întrebári ce i s'ar' pune, cu unu caventu scie ce si unde se caute. De midilocu ausiliariu vomu luá desemnulu. Copii voru desemná form'a unei frundie de planta, a radecinei, a trunchiului etc. Prin desemnulu mân'a copilului se deprinde se face mai indemanatica, memori'a se intaresce si instructiunea vá fi mai concentrica si mai multilateralá. Copilulu deci din tóte câte invetia se desemne ceva. La intuitiune vá servi de midilocu odata in sa-si natur'a, de alta data obiecte de a le naturei, aretate in scóla. Deca centrulu enararei este unu tablou de vietia (genre), tãrgu, culesu, ocupatiunea economului etc. si ast'a o vomu intui in natura seau cu ajutoriulu unoru chipuri. Intuitiunea inse se nu tiena multu. Instructiunea se póte impreună câte cu o ghicitura seau cântare potrivita seau cu una poesie care merita se fia invetiate de rostu.

Invetiatoriulu si- póte face enararea folositoria din punctu de vedere moralu, ma de multe numai din punctulu acest'a de vedere le enazera câte o istorióra. Scopulu principalu nu e deducerea doctrinelor ci a-i face pre copii, cá se le sentiésca. Ce au invetiátu copii se le scie folosi spre a-si cascigá cunoscintie nóue. Invetiatoriulu trebuie se se nesuésca intr'acolo, cá celea simile se se asocize unele cu altele, si cunoscintiele copilului se se impreune dupa o anumita ordine.

Cu metodulu scriptologiei suntemu in chiar' si aci numai vomu se aretamu la coneciunea ei cu instructiunea intuitiva. Esercitiiele preगतitórie suntu contopite cu esercitiiele verbali, mai târdiu scriptolegi'a capeta óre separate, inse ce scriemu si cetimu se stee in legatura strinsa cu cu esercitiiele verbali si memoriali. Totu ast'a o dicemu si despre computu, care prin esemplele sale trebuie se stee in legatura cu esercitiiele verbali si memoriali. Gimnastic'a inca se póte aduce in legatura cu acestu obiectu. In naratiunile nóstre potu veni inainte atare puncte cari se voru referí la jocuri, la gimnastica.

Si acum terminu acestu articlu. Scopulu meu a fostu cá se aretu, cá numai scrierea, cetirea si computulu singure inca nici in prim'a clase, nu forméza obiectele

instructiunei, si cá se aretu cá obiectulu principalu a acestei clási e instructiunea intuitiva. Acestu obiectu este centrulu, in care se cuprindu tóte obiectele reale si cu acestea si desemnulu si cautulu, acest'a este centrulu cu care trebuie se fia in legatura tóte obiectele.

Deca luamu asiá in totalitatea loru obiectele primei clási si le privimu la olalta pre tóte câte vomu se le propunemu si nu ne marginimu numai la scriere, cetire si computu, atunci scóla nóstra nu numai vá instruí, ci vá si educá. In atare scóla unde invetiatoriulu e in chiaru cu cea ce vrea; vede si scie tiené legatur'a intre celea de invetiátu; metodulu lu- aplica dupa vietia copilarésca; incungiura instructiunea seau si asiá si- alege celea de invetiátu in cátu atátu corpulu cátu si spiritulu copilului se se intarésca; unde copilulu nu-si pierde din vialitate; unde invetiatoriulu asiá arangiéza giurulu copilului incátu asiá dicundu tóte descépta interesarea lui; unde invetiatoriulu e gat'a cu indrumárele la întrebárele copilului etc. in atare locu este vietia scolara, acolo din copilu crescú intruadeveru unu individu moralu.

P. Ungureanu.

Esperintie pedagogice

I.

In anulu 1858 cá preparandu absolutu fiindu denumitu de Veneratulu Ordinariatu episcopescu cá invetiatoriulu la scóla gr. cat. din Lugosiu, dupa introducere in scóla prin Multu Onoratu Protópopu repausatu Stefanu Bercianu, incepui prelegerile cu vre-o 40 de scolari, parte prunci, parte fetitie.

Praxa mare nu aveam, cá-ci eram incepetoriu. Aruncau o privire preste scolari, si întrebandu-i unulu câte unulu de numele si conditiunea parentiloru loru, aflai cá erau prunci de economi, maestri si vre-o doi de oficianti, nu numai gr. cat. ci si gr. orient. si romano-catolici.

Iau a mana Catalogulu predecesorului meu invetiatoriulu si cantoru catedralu Petru Capetianu si observezu cá unii scolari nau etatea receruta de 6 ani, altii erau trecuti si de 13 ani. Me aflam intr'o scóla amestecata de prunci si fetitie.

Cunoscintiele scolariilor se margineau la cetire cu litere romane si cirile, scrierea dupa modele si socóta. Afara de Catechismu si Istori'a biblica nu aveau prunci neci o cunoscintia; de gramatica, geografia, sciintie naturale seau istoria nu erá neci vorba.

Recuisitele scolarie, nu erau decátu tabl'a cea mare negra si o tabela de pariete cu litere cirile tiparite negre si rosii. Nu erá neci o mapa seau alte tabele intuitive.

Prin acést'a disertatiune nu voiescu a aretá progresulu facutu in sciintie cu scolarii in decursulu a loru 30 de ani pre carier'a invetiatorésca, ci voiescu dupa unele notitie ce mi le-am facutu in decursulu tempului a descrie unele abusuri si defecte a unoru scolari contra disciplinei si a portarei morale, si vindecarea loru, incátu prax'a basata pre teoria m'a potutu ajutat.

Prim'a dî a fostu mai multu cunoscerea reciproca. A dou'a di dupa ce pruncii me cunoscera, si observara că eu n'am vergea in scola, incepura a fi nepacnici. Le vorbii căte-va cuvinte frumoșe despre portarea buna in scôla si afara de scôla. Ei me ascultau pana ce le vorbiamu, ér' dupa ce am gatatu cu vorb'a si voiamu a aretá la cei micuti cum se se redice in susu, si cum se-si tiena mânile la rogatiune, unii prunci mai mari incepura de nou a fi nepacnici. Nu poteamu chiar' se dicu cu densii rogatiunile inainte de prelegere. Me intorsei éra-si cătra densii idogenii cu blandetie; liniscea inse o tienura numai pana ce diseramu rogatiunile.

Vediendu eu că pruncii suntu cu totulu neascultatori me adresai catra densii cu urmatoriele cuvinte: „Prunciloru! v'am spusu că scôla e locu sântu, aici trebue se fiti linisciti. Eu sum invetiatoriulu vostru voi trebue se ascultati de mine“. Cuvintele mele s'au intreruptu prin seusarile unoru prunci mai limbuti. Fia-care dicea: că elu nu vorbeste, ci vecinulu seu. Mi luai notitiulu si incepui a-mi face observari despre fenomenele spirituale ale unoru prunci. Me cugetamu cum se procedu cu astu-feliu de prunci nepacnici. Petrecui pana sambata cu densii, mai multu vorbindu-le cum se se pórte de cătu instruindu-i.

Sambata dupa amédiedi la tempulu inseratului — vecerniei — i- pusei in rendu doi căte doi că se mergu cu densii la beserica. Pasira căti-va pasi, apoi incepura nu numai a nu merge in rendu cumu se cuvine, ci a vorbi tare, — in cătu cugetamu că mergu pre drumu cu o gramada de tígani, — si chiar' unii se si bateau si loviau cu petiôrele unulu intr'altulu in rendu cum mergeau. I-am liniscitu in cătu am potutu, amenintiandu-i si cu inchisore precum i-am si opritu dupa reintorcere dela beserica pre vre-o căti-va pre o óra in scôla.

Me pusei pre ganduri cum se aducu la ordine si disciplina pre acesti prunci nelinisciti. Cugetaiu „arborele nu se taia de o data“; cu atátu mai vêrtosu nesece prunci dedati reu cu pedépsa corporala precum in familia asia si in scôla, fora de pedépsa numai cu vorbe dulci de o cam data nu se potu aduce la ascultare. Mi- procuraiu o vergea spaniola, dar' am pusu la o parte pentru casurile cele mai extreme.

Luni deninéti'a intraiu in scôla. Larm'a si disordinea totu că mai inainte. Pasiescu inaintea loru si dupa rogatiunile inainte de prelegere me adresezu catra densii cu cuvintele urmátorie: „Prunciloru! astadi nu voiú tiené prelegere in ór'a prima; amu unu lucru inesemnatu cu voi“ Toti ascultara cu atentiune si cu deosebire fetitiële.

— Dimitrie Muresianu vina afara! Spune-mi dreptu ti- place tie larm'a si disordinea de pana acum'a?

— Nu-mi place.

— Asia dara eu am lipsa de căti-va grigitori; inse că se me potu incredintiá in cine-va, acel'a trebue se-mi

casige iubirea prin portarea s'a esemplara. Ce cugeti fi- ai tu vrednicu?

— Unu tonu necuragiosu „fi“.

Notitiile mele inse mi- spunu contrariulu.

Septeman'a trecuta te-ai portatu reu. Aterna dara dela tine, că de astadi inainte se capeti mai bune notitie.

Astu-feliu mi-am alesu din tótu scaunulu căte unu grigitoriu precumu dintre prunci, asia si dintre fetitie, caror'a le-am datu căte o carticica rubricata. Apoi le-am esplicatu rubricela: 1. Numele invetiaceiloru. 2. Portarea morala in scôla si afara de scôla. 3. Presentarea fia-carui inainte de a se incepe prelegerea.

NB. Pruncii mai mici i-am lasatu fora grigitori, — numai sub vighiarea grigitoriului primariu, carele inspectiôná si pre ceialalti grigitori.

Din diu'a acést'a s'a mai schimbatu încátu-va scolarii mei. In tota sambat'a dupa inseratu intrebamu pre grigitori despre note. Ei mi-le spuneau, si eu mi-le ineseznamu in notitiulu meu. Atâtea laude, atâtea notitie rele. Laudele le primeamu cu bucuria, éra notitiile rele cu neplacere. Fia-care pentru 10 notitie rele éra pedepsitu cu o óra de inchisóre. Preste căte-va septemani m'am convinsu că notitiile cele rele totu mai scadu, er' laudele se inmultiescu.

In acestu modu mi-a succesu a introduce încátu-va liniscea. Nu numai in scôla, ci si pre strada se portau scolarii mei mai bine, că-ci se controlau unulu pre altulu si fia-care si- tiené de onóre a nu mai fi sub veghiarea grigitoriloru.

Pana la finea anului pucini prunci au remasu de totu rei, cu esceptiunea unuia cu numele Joanu Onescu in etate de 13 ani, carele la repetite admonieri si pedepse nu a voitu se se indrepte, neci se se supuna disciplinei. Acest'a pentru abusuri nesuferite prin consensulu Reverendissimului Domnu Canonicu repausatu Michael Nagy cá Inspectoru diecesanu alu scóleloru a fostu eliminatu din scôla.

NB. Mi- se va face din partea On. Domni Colegi observarea: că óre grigitorii si-au plinitu cu conscientiositate insarcinarea loru. Nu voru fi datu note rele scolariiloru celoru mai buni, si din contra. Acea e adeveratu, că s'a intemplatu, mai cu sema că si unii dintre densii nu se portau prea bine. Inse deca observam asia ce-va, pre unii că aceia i- destituiam, si puneamu pre altii in locul loru, si asiá celu degradatu cautá ori cum se se indrepte că se se pota eliberá de sub inspectiune.

Petru Popescu.

 Rogamu pre stimatii abonanti, cari inca nu si-au achitatu abonamentul se binevoiesca a ne tramite pretiulu.